ปราสาทพระวิหารในแง่ศิลปะ A Visit to Khao Phra Viharn

ศาสตราวารย์ศิลป พีระศรี/เขียน, หม่อมเว้าสุภัทรติศ ติศกุล/ทรงแปล วัตพิมพ์เพยแพร่ครั้งแรกโดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2503

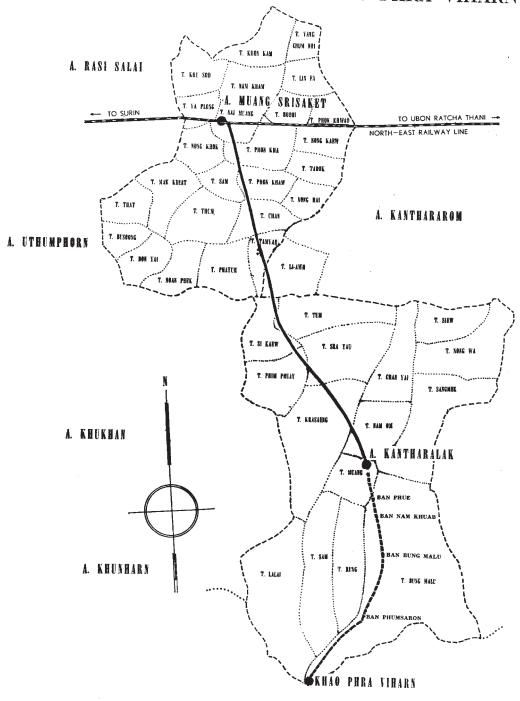
ปราสาทพระวิหารในแง่ศิลป

หลังจากการเดินทางราว ๖๐ กิโลเมตรเข้าไปในป่า ทึบซึ่งมีหญ้าเขียวขจีปรากภูอยู่เป็นแห่งๆ คล้ายกับว่าเป็นการ แสดงความสามารถของธรรมชาติแล้ว เราก็จะมาถึงที่เชิงเขา พระวิหาร และเมื่อได้ไต่ขึ้นบันไดชั้นแรกมา ๑๖๒ ขั้น และ บันไดชั้นที่สองอีกราว ๖๐ ขั้นแล้ว เราก็จะมาถึงโคปุระ (ซุ้ม ประตูเช้นแรกของสี่ชั้นตั้งอยู่หน้าตัวเทวาลัย ณ ที่นี้ เราจะรู้สึก ตื่นเต้นอย่างรุนแรงจากความรู้สึกอันเร้นลับ ซึ่งทำให้เราจำต้อง หวนนึกไปถึงการเปรียบเทียบระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ ใน สมัยวิทยาศาสตร์และสมัยก้าวหน้าของเรานี้ เราไม่มีเวลาที่จะ ไปนั่งนึกถึงการเสริมสร้างทางจิตใจอย่างชนิดที่บรรพบุรุษของ เราได้เคยกระทำกันมาแต่ก่อนอีกแล้ว เป็นความจริงที่ว่าจาก ความรู้สึกและวิธีการในสมัยปัจจุบัน เราอาจจะผลิตสิ่งที่ มหัศจรรย์และเป็นประโยชน์อย่างที่มนุษย์ในอดีตไม่เคย สามารถนึกฝันถึงมาแต่ก่อน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ ก็ ไม่ได้แสดงถึงความพยายามที่จะเสริมสร้างวัตถุทางจิตใจขึ้น เป็นการพร้อมกันของชาติๆ หนึ่ง เพื่อจะเชิดชูความเชื่อถือของตน ดังเช่นการสร้างพุทธสถานบุโรพุทโธในเกาะชวา ปราสาทนครวัด ในประเทศกัมพูชา ประสาทเขาพระวิหารในประเทศไทย เทวสถาน กันทริยมหาเทวะที่ขชุระโหและลิงคราชที่ภูวเนศวรในประเทศ อินเดีย รวมทั้งวิหารต่างๆ ทางคริสต์ศาสนาในสมัยกลางของ ทวีปยุโรป และตัวอย่างอื่นๆ ที่เราอาจจะกล่าวอ้างถึงได้อีกเป็น ร้อยๆ แห่งนั้นได้ ในสมัยกระโน้น การก่อสร้างศาสนาสถานก็ คือความทะเยอทะยานอันสูงสุดที่จะแสดงถึงความจงรักภักดี ต่อพระผู้เป็นเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชนชาวตะวันออก หินแต่ละก้อนที่ก่อตั้งขึ้น ประติมากรรมแต่ละรูปที่สลักขึ้นเพื่อ ตกแต่งศาสนสถานเหล่านั้น ก็เป็นการกระทำอันสูงสุดทาง ศาสนาซึ่งแต่ละคนอาจจะกระทำถวายแด่พระผู้เป็นเจ้าได้ ทุก คนเชื่อและทุกคนอยู่ภายในพระผู้เป็นเจ้า เมื่อเป็นดังนี้ ก็ย่อม ทนความทุกข์ทรมานและความเหนื่อยอ่อนที่เกิดขึ้นได้ด้วยดวงใจ อันสงบ คือมีความรู้สึกทางจิตใจสนับสนุนทางวัตถุอยู่และทุก คนก็จะอยู่ในความสุขสงบด้วยมีความเชื่อในชีวิตเบื้องหน้า อันเต็มไปด้วยความสุขอย่างไม่รู้จักสุดสิ้น

ในการไปชมสถานที่เหล่านี้ เป็นต้นว่า ปราสาทพระ วิหาร เราจะรู้สึกตื้นตันในเมื่อเรานึกถึงภาพกลุ่มคนจำนวนมาก กำลังทำงานกันอย่างตื่นเต้น เพื่อสร้างเทวาลัยสำหรับพระผู้ เป็นเจ้าของตน ตามความจริง กลุ่มคนเหล่านั้นก็เปรียบเสมือน กองทัพซึ่งมีทหารแต่ละคนเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในศาสนาไม่ว่า จะเป็นทางด้านวัตถุหรือทางด้านจิตใจและแต่ละคนก็ร่วมกัน อย่างแข็งแรงเพื่อจะสร้างสิ่งมหัศจรรย์เหล่านี้ขึ้น

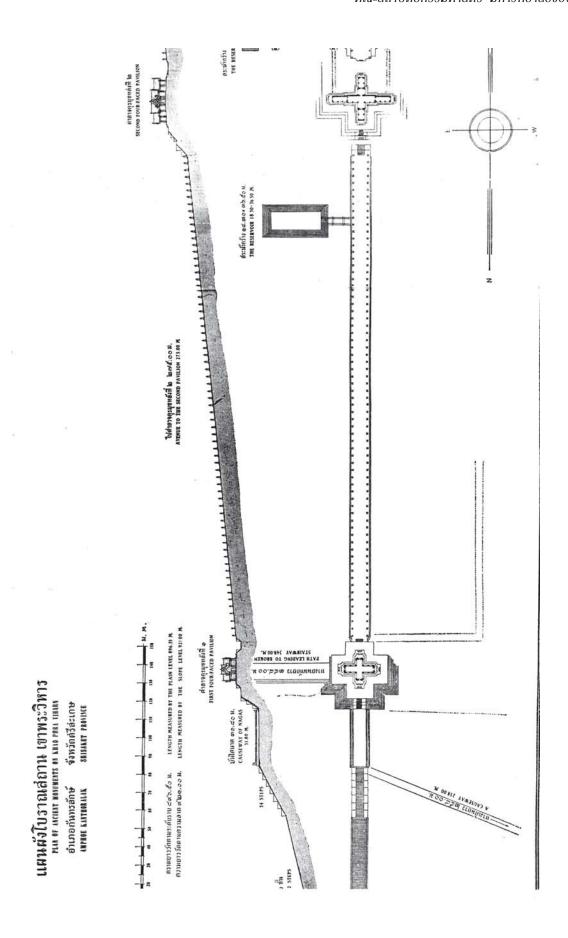
สถาปนิกของศาสนาสถานอันสวยงามอย่างยิ่ง คือ ปราสาทพระวิหารนี้ได้วางแผนผังด้วยความฉลาดอย่างยิ่ง ทำให้ปราสาทแห่งนี้เปรียบเสมือนการค่อยๆ ก้าวขึ้นไปสู่ที่ ประทับของพระผู้เป็นเจ้า คือยังเขาใกรลาส สถาปนิกได้ฉวย โอกาสจากพื้นที่ที่สวยงามตามธรรมชาติอย่างพิเศษมาทำให้ การก่อสร้างของตนนั้นมีความหมายยิ่งขึ้น ปราสาทพระวิหารนี้ ประกอบด้วยแผนผังที่สลับซับซ้อนทางสถาปัตยกรรมซึ่งค่อยๆ จัดสร้างขึ้นจากเชิงเนินเขาซึ่งค่อยๆ สูงขึ้นไปตลอดระยะ ๑๐๕ เมตร และมาสุดสิ้นลงทันทีตรงหน้าผาใหญ่ตั้งเด่นอยู่พื้นที่ราบ เบื้องล่าง ถ้าจะกล่าวจากทางด้านร่างกาย เราก็อาจจะกล่าวได้ ว่ามนุษย์ค่อยๆ เดินขึ้นไปสู่สวรรค์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่เรา เช่นนี้ก็เป็นสิ่งที่ประทับใจเราเป็นอย่างมาก เราอาจจะรู้สึกถึง อิทธิพลชนิดที่มีอำนาจสะกดจิตอย่างแท้จริง ซึ่งปราสาทพระ วิหารมีต่อผู้ที่เลื่อมใสซึ่งได้จาริกแสวงบุญมาจากที่ห่างไกล เพื่อ มาขอความคุ้มครองและความรู้สึกศรัทธาเลื่อมใสจากพระผู้ เป็นเจ้าของตน

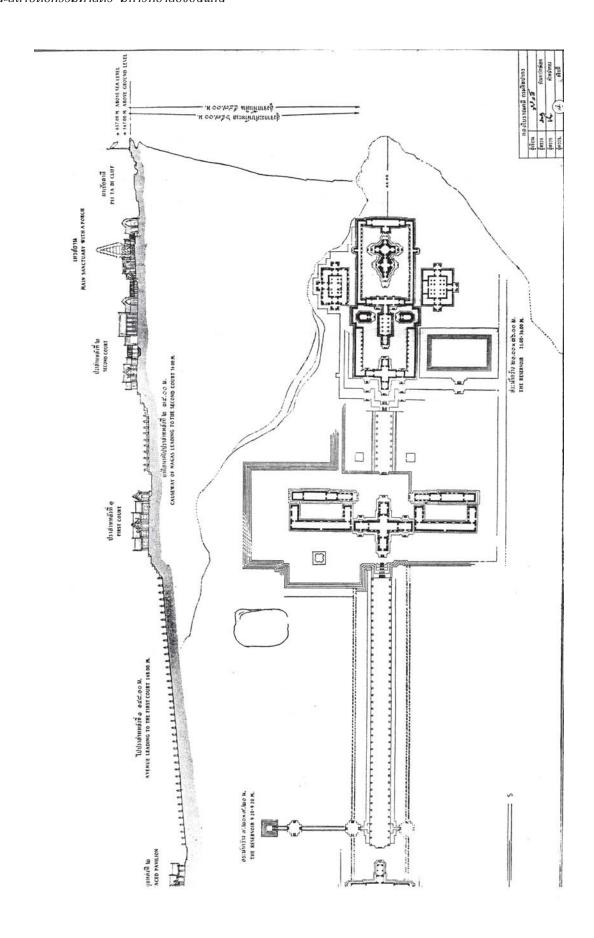
MAP SHOWING ROUTE FROM SRISAKET TO KHAO PHRA VIHARN

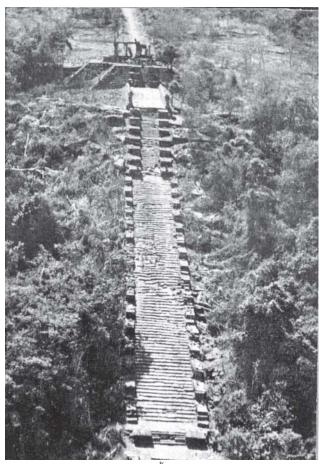

วารสารวิชาการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทางบันไดขึ้นพระวิหาร Steps ascending Khao Phra Viharn.

ดังที่กล่าวมาแล้ว บันได ๒๐๐ กว่าขั้นจะนำเราขึ้น มายังซุ้มประตูชั้นแรกใน ๔ ชั้น* ณ ที่นี่ผู้จาริกมาแสวงบุญก็จะ ใช้เป็นที่พักและนั่งบำเพ็ญสมาธิ การพัก ณ ที่นี้จะเป็นการพัก ที่นานพอใช้ ทั้งนี้ก็เพื่อจะเริ่มทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ภาพ สลักที่สวยงามบนซุ้มประตูซึ่งแสดงรูปเทวดาและเรื่องราวต่างๆ จากศาสนาพราหมณ์ จะทำให้ความเลื่อมใสของผู้ที่มาจาริก นั้นมีมากยิ่งขึ้น ภาพสลักนูนต่ำเหล่านี้ในสมัยเราจะเหลือแต่ เพียงคุณค่าอย่างมากมายในทางศิลป แต่สำหรับคนสมัย โบราณแล้วก็จะมีคุณค่าทางศาสนาอย่างใหญ่หลวง ปราสาท พระวิหารนี้สร้างอุทิศถวายแด่พระอิศวร และบรรดาเทพเจ้าอื่นๆ ทั้งหมดก็เป็นรองกว่าพระองค์แต่ในขณะเดียวกันเทพเจ้า

เหล่านั้นก็รวมกันเข้าเป็นหน่วยเดียวกันทางปรัชญาอย่างชนิดที่ ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกได้ เทพเจ้าแต่ละองค์หรือเรื่องราวที่ สลักแต่ละเรื่องมีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับอารมณ์ที่มุ่งขึ้น ไปสู่พระผู้เป็นเจ้าของมนุษย์

จากถนนยาวประมาณ ๒๘๐ เมตรซึ่งค่อยๆ ซันขึ้นไป และมีเสาหินตั้งประดับอยู่ ๒ ข้าง เราก็จะมาถึงซุ้มประตูหลังที่ สองซึ่งมีแผนผังเป็นรูปกากะบาดคล้ายกับซุ้มประตูซั้นอื่นๆ จาก ชั้นนี้ก็มีทางเดินอีกประมาณ ๑๘๐ เมตร ต่อไปยังซุ้มประตูหลัง ที่ ๓ และจากซุ้มประตูหลังที่ ๓ ไปยังหลังที่ ๔ ก็จะต้องเดินอีก ประมาณ ๔๐ เมตร ระยะจากซุ้มประตูหลังหนึ่งไปยังอีกหลัง หนึ่งนี้ ไม่ได้เป็นไปด้วยเหตุอื่นแต่เป็นการกะอย่างจงใจเพื่อจะ กระตุ้นอารมณ์ของผู้มีศรัทธาเหล่านั้นให้รู้สึกว่า เมื่อระยะ ระหว่างอาคารเหล่านั้นสั้นขึ้น ก็หมายความว่าตนยิ่งใกล้ พระผู้เป็นเจ้าขึ้นทุกที ความพยายามทางด้านจิตใจของผู้มา

An avenue leading from the first gate to the second one.

Taken from the second gate.

^{*} โคปุระ ก็คือซุ้มประตู ซึ่งจะต้องผ่านเข้าไปยังตัวเทวาลัย แต่โคปุระนี้มี
ความหมายยิ่งกว่าซุ้มประตูดังที่เข้าใจกันทั่วไป คือโคปุระของอินเดีย จะ
เป็นที่ซึ่งผู้เลื่อมใสศรัทธาในศาสนา มานั่งบำเพ็ญสมาธิก่อนที่จะมุ่ง
เข้าไปสู่เทวาลัยด้วย

แสวงบุญที่จะมาติดต่อกับพระผู้เป็นเจ้าก็จะประสบความสำเร็จ และอำนาจความสั่นสะเทือนทางจิตใจซึ่งออกมาจากเทวาลัย นั้นก็จะมีอย่างมากมายประดุจเปลวไฟอันบริสุทธิ์ ทำให้มนุษย์ รู้สึกว่าตนได้เข้าไปรวมอยู่ภายในพระผู้เป็นเจ้าแล้ว

โคปุระที่ ๓ มีปีก ๒ ข้าง ซึ่งคงสร้างเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง เพื่อเป็นที่พักของนักแสวงบุญชายเป็นจำนวนมากที่เดินทาง มายังศาสนสถานแห่งนี้ ถ้าความคาดคะเนของข้าพเจ้าเป็น ความจริง อาคารสองข้างที่มีความยาว ๓๕ เมตรแต่ละด้านนั้น ก็ทำให้ลักษณะดั้งเดิมของศาสนสถานแห่งนี้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง อาคารสองหลังซึ่งอาจจะใช้เป็นที่อยู่นี้ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ อย่างเร้นลับของโคปุระซึ่งสร้างขึ้นโดยเฉพาะเพื่อการสมาธินั้น เสียไป เกี่ยวกับความรู้สึกอันเร้นลับนี้เราอาจจะกล่าวได้ด้วยว่า ตลอดสองข้างทางที่จะขึ้นไปสู่เทวาลัยนั้นพันธุ์พฤกษ์อันสร้างอยู่ ๒ ข้างก็ช่วยให้เกิดความรู้สึกเช่นนี้ขึ้นได้เช่นเดียวกัน

โคปุระที่ ๔ ใช้เป็นทางเดินเข้าไปยังลานซึ่งมีกำแพง ล้อมรอบ ที่ปลายลานนี้มีอาคารซึ่งมีรูปร่างคล้ายมณฑป* และ ณ ด้านข้างทั้ง ๒ ด้านก็มีอาคารเล็กๆ อีก ๒ หลังซึ่งใช้เป็นหอ สมุดและคลังเก็บของ เพื่อเก็บวัตถุสำหรับกระทำพิธีทางศาสนา เสาเหลี่ยมของชั้นแรกของมณฑปมีเสาสั้นๆ ตั้งอยู่ข้างบนอีก ชั้นหนึ่ง สิ่งนี้ทำให้เราอาจสันนิษฐานได้ว่ามณฑปนี้มี ๒ ชั้น หรือ มิฉะนั้น ช่องที่เปิดอยู่ระหว่างเสาชั้นบนก็ใช้เพื่อให้แสงสว่างแก่ มณฑปนั่นเอง

ท้ายที่สุด ภายหลังการเดินซึ่งมีผลทางจิตใจเป็นระยะ ประมาณ ๙๐๐ เมตร ผู้เลื่อมใสศรัทธาก็จะมายังเทวาลัยศาสน สถานแห่งนี้สร้างขึ้นบนยอดเขาซึ่งอีกด้านหนึ่งจะตัดดิ่งลงไป เป็นหน้าผาอย่างทันที ทั้งนี้ก็เพื่อจะแสดงถึงสุดเขตของสวรรค์

ณ ที่นี้ ธรรมชาติ ศาสนาและศิลป ได้รวมกันเข้าเป็น หน่วยเดียวกันทางจิตใจชนิดที่ประทับใจอย่างลึกซึ้งจนไม่อาจ จะลืมได้

ศาสนสถานแห่งอื่นๆ อีกหลายแห่งอาจจะตั้งอยู่บน ยอดเขาหรือสถานที่ทางธรรมชาติอย่างอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันแต่ สถาปนิกของปราสาทพระวิหารได้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ อย่างเต็มที่ ตามความเข้าใจทางปรัชญาและจิตวิทยาอย่างสูง ของเขา บริเวณเทวาลัยหรืออาคารที่สำคัญของศาสนสถานซึ่ง มีแผนผังสลับซับซ้อนแห่งนี้จะสร้างขึ้นตามต้นแบบของอินเดีย คือเป็นเขตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอันศักดิ์สิทธิ์ล้อมรอบได้ด้วย ระเบียงมุงหลังคาเป็นรูปโค้ง มีผนังทึบด้านนอกและผนังที่เจาะ เป็นช่องหน้าต่างอยู่ด้านใน ณ ปราสาทพระวิหารนี้แทนที่ ระเบียงจะเป็นระเบียงที่เปิดโล่งมีแต่เสารองรับอยู่ ก็จะเป็น ระเบียงซึ่งเจาะเป็นช่องหน้าต่างหลายช่อง และมีผลทางการให้ ความเคร่งขรึมแก่ศาสนสถานยิ่งกว่าระเบียงที่มีแต่เสา

ตัวเทวาลัยซึ่งมีหลังคาโค้งเป็นรูปปรางค์ (ศีขร)* และ มณฑปข้างหน้านั้นสร้างขึ้นตรงศูนย์กลางของมณฑลอันศักดิ์สิทธิ์ ประกอบกันเข้าเป็นหน่วยเดียวอย่างงดงาม ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ น่าชมเชยในศิลปเขมร หลังคาโค้งของมณฑปนี้ตัดและผสม ผสานเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับด้านหน้าและด้านหลังของตัว เทวาลัยคำกล่าวเช่นนี้อาจจะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นจากการเปรียบเทียบ ปราสาทเขมรกับเทวสถานของอินเดียในภาคเหนือ ซึ่งเป็นต้น เค้าของปราสาทเขมรนั้นเอง ในการมองดูเทวสถานลิงคราช อันสวยงามและมีชื่อเสียงที่ภูวเนศวรในประเทศอินเดีย เราจะ เห็นว่าหลังคาเป็นชั้นๆ รูปปีระมิดของมณฑปซึ่งได้มาจาก การก่อสร้างที่เคยใช้ไม้นั้นเข้ากันได้ไม่ดีกับรูปร่างอันใหญ่ ของเส้นโค้งของศีขรซึ่งอยู่เบื้องหลัง ผลอันขัดกันเช่นนี้ได้รับการ แก้ไขจากช่างเขมร เพื่อจะทำให้สถาปัตยกรรมทั้งสองนั้นเข้ากันได้เป็นส่วนประกอบที่งดงามแต่เพียงส่วนเดียว

แต่ความคิดในการสร้างศาสนสถานอันใหญ่โตให้เข้า กันได้เป็นหน่วยเดียวนี้ก็ไม่ได้มีอยู่เฉพาะแต่ศีขรแและมณฑป ณ ปราสาทพระวิหารเท่านั้น โคปุระทั้งสี่ชั้นก็สวยงามอย่างที่สุด ทั้ง ทางด้านการก่อสร้างและลวดลายเครื่องตกแต่ง ส่วนประกอบ แต่ละส่วนดูเหมือนจะทำให้ผู้มาชมซาบซึ้งในความงามอย่าง แท้จริง จากผนังซึ่งเป็นแผ่นหนาและเรียบก็จะมีลายเส้นนูน ๒-๓ เส้นซึ่งมีลวดลายเครื่องประดับตกแต่งอย่างสวยงามเข้าประกอบ ณ ปราสาทพระวิหารนี้เราจะสังเกตได้ว่าสถาปนิกเข้าใจถึง หน้าที่ของลวดลายเครื่องประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมดีเพียงไร หน้าบัน เสา หลังคา และลายเส้นนูน จะประดับไปด้วยลาย สลักที่ละเอียดอ่อนที่สุด และแม้ว่าลายเหล่านี้จะมีอยู่อย่าง มากมาย แต่ก็ไม่ทำให้โครงร่างของสถาปัตยกรรมต้องเสียไปเลย

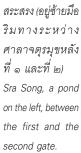
^{*} มณฑป ก็คือ มุขด้านหน้าของห้องไว้เทวรูป แม้ว่ามณฑปดั้งเดิมของ อินเดียจะมีขนาดใหญ่ แต่โดยทั่วไปก็ใหญ่กว่าห้องไว้เทวรูปเพียงเล็กน้อย ถ้ามณฑปหลังแรกไม่พอสำหรับกระทำพิธีก็อาจจะมีการสร้างมณฑป เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหรือสองหลัง หน้ามณฑปหลังแรก

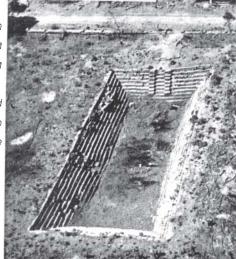
^{*} ศีขร ก็คือ หลังคาห้องไว้เทวรูปซึ่งมีรูปคล้ายหอคอย อาจจะเป็นรูปปีระมิด ซึ่งมีชั้นแต่ละชั้นลดส่วนกันขึ้นไป ดังในเทวสถานอินเดียแบบทมิฬ หรือ อาจจะมีเส้นนอกเป็นรูปโค้งดังในเทวสถานทางทิศเหนือของประเทศ อินเดีย ซึ่งปรางค์เขมรได้รับแบบอย่างมาก็ได้ (โปรดดูแบบพระปรางค์ ของไทยเราด้วย)

บนยอดเขาพระ
วิหารซึ่งเป็นพื้นที่
ตั้งสิ่งก่อสร้างทาง
โบราณคดีนั้นยังมี
ธรรมชาติสวยงาม
เช่น แอ่งขังน้ำ
ในภาพนี้

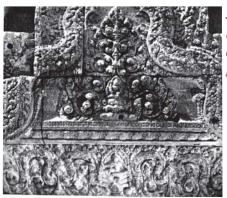
A natural pond on Phra Viharn Hill.

ในปัจจุบันนี้ ศีขรของเทวาลัย ณ ปราสาทพระวิหาร ซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานศิวลึงค์ได้หักพังไปหมดแล้ว และเราก็ จะมองดูหินก้อนใหญ่ ๆ เหล่านี้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีอำนาจที่จะ ทำให้จิตใจของมนุษย์เคลื่อนไหวและมีความเบิกบานอย่างสูง อยู่ด้วยความประหลาดใจและความเคารพ แต่จากสิ่งรอบล้อม ที่ค่อนข้างน่ากลัว และจากความงามทางศิลปเราก็ยังรู้สึกว่า อำนาจของพระผู้เป็นเจ้ายังคงห้อมล้อมภูเขาอันศักดิ์สิทธิ์นี้อยู่

ทางด้านนอก ทั้งทางด้านซ้ายและขวาของเทวาลัย ห่างออกไปประมาณ ๕ เมตร มีอาคารที่สวยงามอีก ๒ หลัง ยาว ๒๐ เมตร กว้าง ๑๕ เมตร อาคารเหล่านี้มีช่องหน้าต่างเป็นทาง ยาวประดับด้วยลูกกรงตามแบบศิลปเขมร เราไม่ทราบถึง หน้าที่ของอาคารทั้ง ๒ นี้ แต่เมื่อนึกถึงว่าหน้าต่างนั้นอยู่ค่อน ข้างสูง เราก็อาจจะคิดได้ว่าอาคารเหล่านี้ใช้สำหรับเป็นที่อยู่ของผู้มาจาริกแสวงบุญซึ่งเป็นหญิง หรือใช้สำหรับบุคคล

ภาพจำหลักหน้าบัน และทับหลังประตู Carvings on pedime and a door-lintet.

นาคห้าเศียรด้านหนึ่งของเรือนแก้ว ซุ้มประตู

A five -headed nage terminating a pediment-frame

สำคัญซึ่งได้สิทธิพิเศษที่จะมาอาศัยอยู่ใกล้เทวาลัยชั่วขณะ หรือ มิฉะนั้นก็คงเป็นที่อยู่ของพวกพราหมณ์ผู้ประกอบกิจพิธีทางศาสนา

ดังกล่าวมาแล้ว ลักษณะอันสวยงามอันหนึ่งของ
ปราสาทพระวิหารก็คือ ความละเอียดอ่อนของลวดลายที่
สลักขึ้น เส้นนอกของภาพสลักเป็นจำนวนมากบนทับหลังและ
หน้าบันจะสลักลึกและประณีตจนกระทั่งเราอดนึกไปไม่ได้ว่า
ช่างโบราณสามารถจะผลิตงานเช่นนี้ขึ้นมาได้อย่าไร คำตอบก็
คือว่าหินที่เพิ่งขุดขึ้นมาใหม่ๆ นั้นจะอ่อนจนกระทั่งอาจจะตัด
เป็นเส้นตรงอย่างประณีตและลึกได้ ในขณะเดียวกันก็อาจจะสลัก
เป็นลวดลายต่างๆ อย่างประณีตได้ภายในระยะเวลาอันสั้น เมื่อ
หินเหล่านี้ถูกอากาศเข้าภายในชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะแข็งขึ้นศิลา
ที่ใช้ในการสร้างปราสาทพระวิหารนั้นก็ขุดออกมาจากที่นั้นเอง
เมื่อเราเดินไปรอบๆ เราก็จะเห็นว่าใกล้ๆ ที่นั้นมีรอยน้ำที่ไหล
ผ่านไปบนพื้นภูเขาและทำให้พื้นหินต้องสึกหรอในรูปร่างต่างๆกัน
แสดงให้เห็นว่าหินนั้นอ่อน ศิลานี้มีสีเทาหรือค่อนข้างแดง หินสี
เทาขุดขึ้นมาได้จากส่วนบนของภูเขา ในขณะที่หินสีแดงนั้นขุด

ลักษณะอันน่าสนใจอีกอันหนึ่งของปราสาทพระวิหาร ก็คือเส้นนอกของลวดลายซึ่งใช้เป็นกรอบของหน้าบัน ลวดลาย อันแปลกประหลาดนี้ซึ่งมีตอนปลายขมวดเป็นลายก้านขดหรือ คล้ายรูปงวงช้างที่กำลังขมวดอยู่ที่ปลายนั้น แตกต่างไปจากรูป

นาคซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้กันอยู่เสมอในศาสนสถานเขมร แต่ลักษณะ ลวดลายอันแแปลกประหลาดเช่นนี้ก็มีอยู่ในประเทศกัมพูชา ณ ปราสาทบันทายใสรยในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งอาจจะสร้าง ขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับปราสาทพระวิหารด้วยและลายนี้ก็อาจ จะวิวัฒน์มาจากลวดลายของมกรหรือเหราแบบอินเดีย ซึ่งมี ปรากฏอยู่เช่นเดียวกันในประเทศเขมรบนทับหลังของปราสาท สมโบร์ไพรกุกในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็ได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวแนะถึงส่วน บนของซุ้มซึ่งมีพระพุทธรูปอยู่ภายในและใช้เป็นเครื่องประดับ ตกแต่งบรรดาชั้นต่างๆ ของพระสถูปบุโรพุทโธในเกาะชวา ณ ปลายซุ้มเหล่านี้มีรูปมกรมีงวงเหมือนช้างกำลังขมวดอยู่คล้าย กับเป็นจมูกที่ยื่นออกไป และทำให้เราอดคิดไม่ได้ว่าเส้นนอก อันแปลกประหลาดของบรรดาหน้าบัน ณ ปราสาทพระวิหารนั้น ก็คงจะได้รับแบบมาจากลวดลายของชวาดังที่กล่าวมานี้

ส่วนที่เหลือของลวดลายเครื่องประดับ แม้ว่าจะมี
แบบที่แตกต่างไปบ้างซึ่งหมายความว่า ในระหว่างที่กำลังสร้าง
ปราสาทพระวิหารอยู่นั้น แบบของศิลปเขมรกำลังเปลี่ยนแปลงไป
แต่ลวดลายส่วนใหญ่ก็ยังคล้ายมากกับลวดลายทั่วไปของเขมร
ลายเส้นนูนซึ่งใช้ประกอบสถาปัตยกรรมก็เป็นเช่นเดียวกัน
ตามความจริง เราไม่อาจจะกล่าวย้ำถึงความงามของลายเส้น
นูนเหล่านี้ให้มากยิ่งไปกว่าความจริงได้เพียงแต่การมองดูลายที่
ละเอียดอ่อน ซึ่งสลักอยู่บนฐานของโคปุระชั้นที่ ๑ เท่านั้น ก็จะ
ทำให้เราเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนและความมั่นคงของอาคาร
หลังนี้ได้เป็นอย่างดี

เมื่อกฎทางศาสนาได้สั่งสอนให้ผู้นับถือศาสนานั้นมี
ความเชื่อถืออย่างสูงสุดในพระผู้เป็นเจ้า ก็ย่อมจะต้องมีการ
เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้านั้นเป็นทั้งผู้รักษาและผู้มีความรักในมนุษยชาติ
อย่างมั่นคง เมื่อเป็นดังนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาสน
สถานเหล่านี้ก็จำต้องแสดงให้เห็นถึงข้อคิดทางศาสนาเหล่านั้น
เพื่อจะทำให้เกิดมีอารมณ์ทางจิตใจขึ้นในมนุษย์ และสิ่งนี้ก็เป็น
รากฐานที่จะทำให้จิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ดีขึ้นด้วยเหตุนี้
แผนผังรูปร่างทางสถาปัตยกรรมและรายละเอียดของศาสนสถาน
ที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นอย่างดี จึงมีอิทธิพลอย่างมากมาย ไม่

เฉพาะแก่ผู้ที่นับถือศาสนานั้นโดยเฉพาะ แต่แก่ผู้ที่มีความรู้สึก ไวด้วย แต่ก็ไม่จำเป็นที่ว่าศาสนสถานทุกแห่งจะมีอิทธิพลแก่ เราไปในทางเดียวกัน ความรู้สึกนี้ย่อมขึ้นอยู่แก่การที่มนุษย์คิด คำนึงว่าพระผู้เป็นเจ้าของตนมีลักษณะเช่นไร เป็นต้นว่า ศาสน สถานของอียิปต์จะให้การประทับใจเกี่ยวกับรูปอันมห็มา และต่อหน้าศาสนสถานเหล่านั้น มนุษย์ก็จะรู้สึกว่าตนไม่มี ความสำคัญอะไรเลย สถาปัตยกรรมแบบนี้เข้าครอบคลุมและ เกือบจะทำให้ความกลัวเกิดขึ้นในมนุษย์ เราจะรู้สึกคล้ายกับว่า ระหว่างพระผู้เป็นเจ้าและมนุษย์นั้นมีระยะห่างกันอย่างชนิดที่ ไม่อาจจะติดต่อกันได้ ทั้งนี้เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับความ รู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อเราเดินขึ้นเขาพระวิหาร ณ ที่นี้ลักษณะของ สถาปัตยกรรมที่ได้สัดส่วนอย่างค่อนข้างหนัก ซึ่งทำให้ดูประณีต ขึ้นจากการสลักอย่างสวยงาม ก็ดูเหมือนจะแสดงให้เห็นถึงการ ทำรูปร่างของพระผู้เป็นเจ้าขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งในทางความ เคร่งขรึมและความรักเมตตากรุณาของพระองค์ต่อมนุษยชาติ ในศาสนสถานแห่งนี้ เรารู้สึกว่าจำเป็นที่จะต้องส่งความคิด คำนึงอย่างเคารพไปยังพระผู้เป็นเจ้า แต่ในขณะเดียวกัน ความ งามของศิลปก็ทำให้เรานึกถึงความเข้าใจและอาการยิ้มอย่าง อ่อนหวานของพระองค์ไปพร้อมกันด้วย

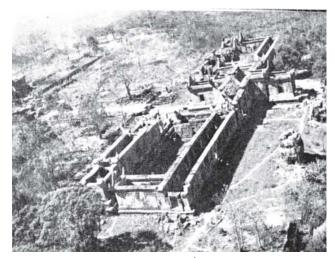
ชาวเขมรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการขังน้ำไว้ใช้ก็ได้ทำ ให้มีน้ำดื่มและอาบไว้ ณ ศาสนสถานแห่งนี้ด้วย โดยทำเป็น สระใหญ่ ๓ สระ ขนาด ๓๕x๒๐ เมตร ๒ สระแรก มีบันไดหิน ทำเป็นขั้นลงมา แต่สระที่ ๓ จะขุดลงไปในดินเท่านั้น จากซุ้ม ประตูซุ้มที่ ๒ ไปทางด้านซ้าย ๒-๓ เมตร ก็จะมีสระเหลี่ยม จัตุรัสสระที่ ๔ กว้างยาว ๙ เมตร สร้างอย่างได้สัดส่วนเป็น อย่างดีรวมทั้งความลึกด้วย ตรงกลางของด้านข้างด้านหนึ่งของ สระมีหัวสิงห์ซึ่งมีน้ำมนต์ไหลออกมาจากปากเพื่อทำพิธีชำระล้าง ร่างกายของผู้ที่นับถือในศาสนา

การระลึกถึงการไปชมเขาพระวิหารนี้ ทำให้เรามี ความรู้สึกยินดีภายใน เพราะเหตุว่าทำให้เรารู้สึกภูมิใจว่าเรา เป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติซึ่งได้ทิ้งงานศิลปชิ้นเอกเช่นนี้ไว้ เป็น พยานแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ของตนอัน มีอยู่ชั่วนิรันดร์.

A Visit to Khao Phra Viharn

ทางเดินจากศาลาจตุรมุขหลังที่ ๒ ไปปราสาทหลังที่ ๓ An avenue leading from the second gate to the third one.

ปราสาทหลังที่ ๑ The third gate.

ประตูด้านใต้ของปราสาทหลังที่ ๑ A southern door of the third gate.

A VISIT TO KHAO PHRA VIHARN

After having travelled 34 kilometers amidst a dense forest spotted here and there with patches of intense green which seems to sing the glory of Nature, we arrive at the foot of the Khao Phra Viharn and by a flight of a hundred and sixty steps plus a second stairway of another sixty steps we reach the first of the four gopurams which precede the Sanctuary, we are enraptured by a mysterious scene which in its natural reaction compels us to make a comparison between old and modern ages. In our dynamic and scientific days we have no more time to meditate in spiritual matters as did old people; of course, with modern knowledge and means we do wonderful and useful things such as the people of the past could not even dreame of, but these works do not represent any more the common spiritual effort of a race to glorify their faith as it was in the case of the builders of Borobodur, Angkor Wat, Khao Phra Viharn, the Kandarya Mahadeva at Khajuraho, the Lingaraja at Bhuvanesvara, the Medieval European cathedrals and other hundreds of examples we could cite; In those days the erection of a temple meant the highest ambition to express the devotion towards a god. In particular for the eastern people each stone erected, each sculpture chiselled to enrich the temple was the most pious activity a man could offer to the divinity. Everyone believed, everyone lived within god and as such any suffering and fatigue was borne with serenity: the spirit supported the matter and man lived in happiness in the certainty of a spiritual eternal life

In visiting places such as Khao Phra Viharn we are stunned vy the picture we may figure of the large mass of men working almost frantically to accomplish the house of their gods. Indeed, it was an army whose soldiers were all believers, either materially or spiritually everyone concurred to erect these wonders.

The architect of this superb monument conceived it as a transcendental development towards the abode of the god, the Kailasa. Most cleverly, the architect took advantage of the exceptionally beautiful natural spot to give more meaning to his creation. The temple is a complex of architectural elements

developing from the foot of the slopes of a mountain which rises up to 105 metres to finish abruptly in a majestic cliff dominating all around the vast plains. From the physical world man rises to heaven and indeed the sensation we experience is tremendously impressive. Our imagination may picture the immense hypnotising influence such a monument had over the believers who came from far away in pilgrimage to ask protection and benevolenec from their god.

As said, over two hundred steps bring us to the first of the four gopurams.* Here the pilgrim would rest and meditate; it was a long rest in order to begin his spiritual purification. The fine sculpture chiselled on the portals depicting deities and subjects from Hinduism intensified the imagination of the believer in his devoted thoughts. Indeed those bas-reliefs which for us have only a great artistic value, but for old people had an impressive religious language. The temple being dedicated to Siva, all the other divinities are subordinate to that god, but at the same time they form an inseparable philosophical unity with him, hence each deity or subject was of a major importance for the transcendental emotion of man.

From a gentle sloping avenue, about 280 m. long, flanked by a series of pillars, we reach the second gopuram which, like the others, has a Greek cross plan. The third gopuram is accessible through another avenue about 170 m. long and from this to the fourth there is another walk of about 40 m. The difference of distance between one gopuram and another was not causal but was purposely planned to enphasize the emotion of the believers who, through the shorter length between structures could feel nearer and nearer to god. The mental effort of the pilgrim in his quest to communicate with god came to be accomplished and, like a purifying flame, the spiritual vibration emanating from the sanctuary became so intense that man felt one within god himself.

* The gopuram is the gateway giving access to a temple. But more than a gateway, as generally understood, the Indian gopuram is a place where the believer concentrates in his pious thoughts before proceeding in his spiritual quest.

The third gopuram has two lateral additions which certainly were built later supposedly to accommodate the many male pilgrims visiting the Sanctuary. If our supposition corresponds with the real fact, the two addition, each 35 m. in length, obliterate to a certain extent the former conception of the monument. In fact, these two structures which, as mentioned above, could accommodate many people affected the mystic holiness of the gopuram built exclusively for the purpose of meditation. Referring to this mystic sense, we have also to remark that all along the way to the Sanctuary the thick vegetation would serve also as a suggestive element.

The fourth gopuram serves as an entrance to a walled court. At the end of this court there is what looks like a mandapa and at its sides there are two small structures used as a library and treasury to keep ritual objects. The pillars of the ground floor support other shorter pillars, from which we may suppose that the building had two stories, or otherwise the openings between the upper pillars served to give light to the mandapa.*

Finally, after the spiritual walk of about nine hundred metres the believer reached the abode of the god. This structure is built just at the summit of the mountain which abruptly ends in a sheer vertical precipice as to indicate the boundary of Heaven.

Nature, religion and art here form an impressive unforgettable spiritual unity.

Many holy places are either located in the peaks of mountains or other suggestive natural spots, but the architect of this monument exploited Nature to the full, according to his high psychological and philosophical understanding.

The Sanctuary, that is to say, the main structure of this complex temple, is planned according to the Indian prototype, namely, a holy rectangular precinct enclosed by a vaulted gallery walled outside and with opening inside. In the case of

^{*} Mandapa is a walled portico in front of the cell. Although the Indian prototype of the Mandapa may be of a considerable size, in general it is only a little larger than the cell. If the first mandapa was not sufficient for the rituals, then one or two more were added attached to the first in an axial way.

the Khao Phra Viharn, instead of the usual pillars the openings of the gallery are formed by series of windows which give a sense of concentration to the sacred spot more than the effect produced by pillars.

The cell, roofed by the massive sikhara*, and the mandapa in front of it are erected in the centre of the sacred precinct and form a fine unity which is the credit of the Khmer art. Indeed the curve of the roof of the mandapa intersects and harmonizes both with the front and the side elevations of the cell perfectly. This remark may be better understood by comparing the Khmer temple with the Indian ones of the northern style from which certainly the Khmer temple originated. In looking at the famous and beautiful temple of Lingaraja of Bhuvanesvara we shall notice that the pyramidal roof of the mandapa with its many horizontal tiers, reminiscence of woonden structures, does not harmonize with the monumental appearance of the curved outline of the sikhara. Such a contrasting effect was corrected by the Khmer in a way as to render the two architectural elements a single fine composition.

But the sense of harmonious monumentality is not limited to the sikhara and the mandapa of the Sanctuary of the Khao Phar Viharn alone; the four gopurams are also most fine, both in their masses and details. Every part seems to impress the aesthetic sense of the visitor; from the massive and plain walls relieved by a few fine mouldings to the exquisite ornamentation. Also in this monument it will be noticed how perfectly the builders understood the function of sculptural decoration. Pediments, pillars, roofs and mouldings are enriched with most delicate carvings which, although profusely applied, never affect the structural appearance of architecture.

At present the sikhara of the cell enshrining the holy symbol of Siva is fallen down. In astonishing and reverent silence we look at these large blocks of stone which once had

* The Sikhara is the roofing tower-like overstructure of the cell. It may bear a pyramidal outline formed by receding stories like in the Indian temples of the Dravidian style, or may have a curved outline like the temples of the northern style from which the Khmer architecture originated (See also the Thai phra-prang)

the power to move deeply and to enrapture the soul of man. But in the awesome enclosure and through art we still feel the spirit of god enveloping this sacred mountain.

Outside, flanking the left and right sides of the Sanctuary and detached from it about five metres, there are two fine looking structures (20 x 15 m.) which have horizontal long openings enriched with the typical Khmer colonnade. We do not know the purpose of these structures, but considering that the openings are on the upper part of the buildings, we could suppose that they served to room women pilgrims or were reserved for some important personnages who could have the privilege to live for some time so near the abode of god, or again, were used as dwelling of the Brahmans who performed the sacred rituals.

As mentioned before, one of the outstanding features of the Khao Phra Viharn temple is the finesse of the sculptural decoration. The contour of the plenty carvings of the lintels and those of the pediments are cut so deep and so neat as to arouse the question of how those old sculptors could manage to execute such work. The answer is that the newly quarried stone was so soft as to permit a deep and neat vertical cut and at the same time to execute many ornaments in a relatively short time. When the stone was exposed for some time to the atmospheric agents it hardened. The kind of stone used in building the Khao Phra Viharn was dug out on the spot. Walking around we may nearby see how the water running on the surface of the mountain has corroded the bare rock in very curious ways showing the softness of that material. The stone has either a greyish or reddish tint. The greyish stone was quarried in the upper part while the reddish one in the lower part of the mountain.

One outstanding feature of the Khoa Phra Viharn temple is the outline of the decoration which serves as the framing element of the pediments. The pecurliar design which ends in what looks like a volute or the coiling upper part of the elephant's trunk differs from the universal naga pattern of the Khmer temples. This peculiar decoration which is to found aslo in Cambodia in the temple of Banteai. Srei of the middle of the

12 JH 7 U

ปีที่ 7 ประจำปี 2551

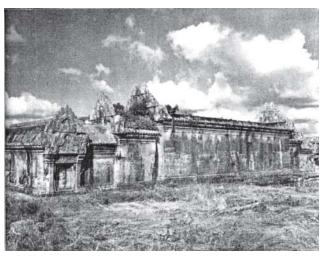
01-4-06-²√"□"∑‡¢"æ√-«'À"√ 12 6/24/09, 4:15 PM

10th century, and certainly was contemporary to the Khao Phar Viharan, may have oringinated from the design of the Indian makara which is also to be noticed in Cambodia in a lintel of the temple of Sambor Prei Kuk of the 7th century.

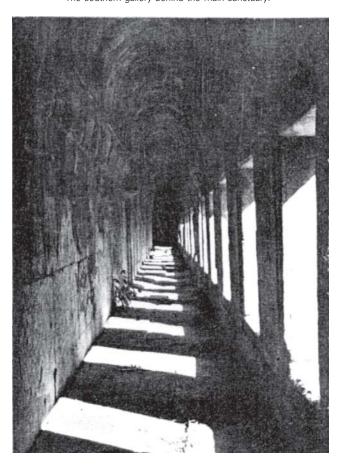
More particularly we would like to hint about the upper part of the niches with Buddha images enriching the terraces of the Borobodur stupa in Java. The outlines of these niches formed by the figure of the makaras with its typical coiled elephant-trunk like snout, tempts us to think that the peculiar outline of the portal of Khao Phra Viharn was inspired by the above mentioned Javanese design.

The rest of the ornaments, although having stylistic differences which suggest that during the erection of this monument the style of Khmer art underwent changes, is very similar to the universal Khmer patterns as it is that of the architectural mouldings. Indeed, we could never emphasize too strongly the beauty of these mouldings: it is sufficient to look at the delicate design of the basement of the first gopuram to understand the finesse and at the same time the soild appearance of this architecture.

When the dogmatic principles of any religion imply the absolute belief in god, this is conceived as the protector and tender lover of the human beings. Accordingly, the architectural features of the temple have to convey those religious principles in order to arouse in man that spiritual emotion which is the source of the refinement of the human mind and feelings. For this reason, the plan, architectural masses and details of a well conceived temple have a profound influence, not only on the followers of a peculiar religion, but also over any sensitive man. Of course, not all religious structures influence us in the same way; it depends upon the conception people have imagined their divinities. For example, the Egyptian temples are impressive for their colossal appearance, but in front of them man has the sensation of becoming a nullity. Architecture dominates and almost incites fear. It seems as though between god and man there is an unapproachable distance, quite opposite to the sen-

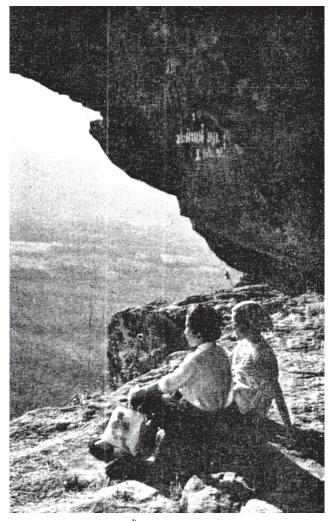
ระเบียงคดรอบเทวสถานด้านใต้ The southern gallery behind the main sanctuary.

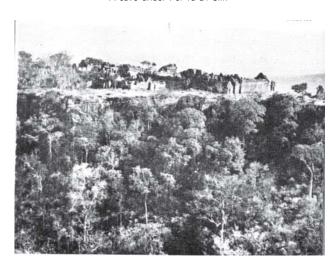
ภายในระเบียงคดด้านตะวันออก Inside the eastern galery.

วารสารวิชาการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

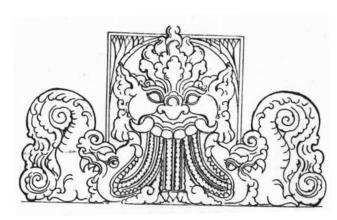

เงื้อมผาสุดเป้ยตาดี A cave under Pei Ta Di Cliff

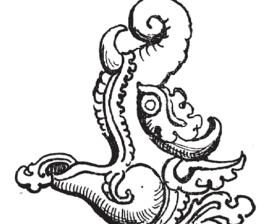
ทิวทัศน์สุดหน้าผาด้านใต้เขาพระวิหาร Southern view of Prasat Phra Viharn.

sation we experience ascending the Khao Phra Viharm. Here the harmonious severe architectural masses rendered delicate by the fine carvings seem to embody the very abstract conception of a god in his austere ideal vision as well as in his benevolent love for human beings. In a temple like this, we feel compelled to offer our reverent thoughts to the spirit of god, while the beauty of art conveys to us his understanding and caressing smile.

ลายหน้ากาลและมกรจากถ้ำอชันตา ถ้ำที่ ๑ ประเทศอินเดีย พุทธศตวรรษที่ ๑๐

India. Ajanta caves. Viharn I. Motif with makaras and Kala. 5 $^{\rm th}$ century A.D.

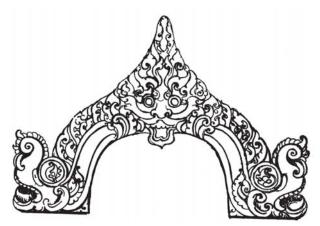
ลายหัวมกรบนทับหลัง ณ ปราสาทสมโบร์ไพรกุก ประเทศกัมพูชา พุทธศตวรรษที่ ๑๒

Cambodia. Head of a "makara" from a lintel of a temple at Sambor Prei Kuk. 7 $^{\rm th}$ century.

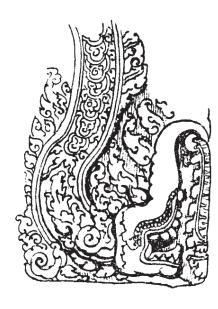
14 ī

ปีที่ 7 ประจำปี 2551

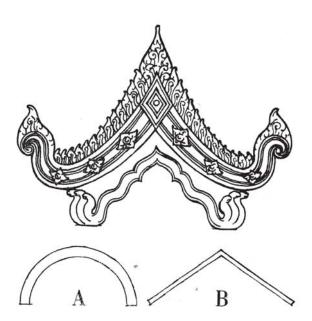
01-4-06-³√"□"∑‡¢"æ√-«'À"√ 14 6/24/09, 4:15 PM

ลายเครื่องประดับซุ้ม ณ พระสถูปบุโรพุทโธ เกาะชวา พุทธศตวรรษที่ ๑๓ Ornamental decoration of the upper part of a niche of the Borobodurstupa. Java. 8th century.

ลายหัวมกร ณ หน้าบันปราสาทพนมบาแค็ง พุทธศวรรษที่ ๑๕ "Makara" From a pediment, Phnom Bakheng. 9th centrury A.D.

ลายก้านขดของกรอบหน้าบัน ณ ปราสาทพระวิหาร อาจจะได้แบบมา จากงวงของมกรอินเคียหรือชวา ความแตกต่างระหว่างหน้าบันของชวา และของปราสาทพระวิหารเกี่ยวกับหลังคาคือของชวาหลังคามุงด้วยหินเป็น รูปโค้ง (A) แต่ที่ปราสาทพระวิหารใช้ชื่อไม้เป็นหลังคารูปสามเหลี่ยม (B) Khao Phra Viharn. Decoration of the pediment ending with the peculiar "volutes" which seem related to the snout of the Indian or Javanese "makara." The difference between the curve of the Javanese decoration and that of the Khao Phar Viharn is due to the difference of the roof; the former vaulted (A) the latter having wooden rafters (B)

The Khmer, expert in water-works, did not miss also here to provide the place with water for drinking and bathing by the means of three large basins, about 35x20 m. Two of these reservoirs are lined with stone steps, while the third is merely dug into the soil. Few metres from the second gopuram, at its left, there is a fourth square basin, 9x9 m., finely proportioned in respect to the depth, at the middle of which there is a lion-head sprouting holy water used for the ablutions of the believers.

In remembering the visit to Khao Phra Viharn we feel an intimate pleasure giving us a sense of pride to belong to this human Family which has left such masterpieces as a testimony of its eternal creative power.

Bangkok, 31 st December 1959